

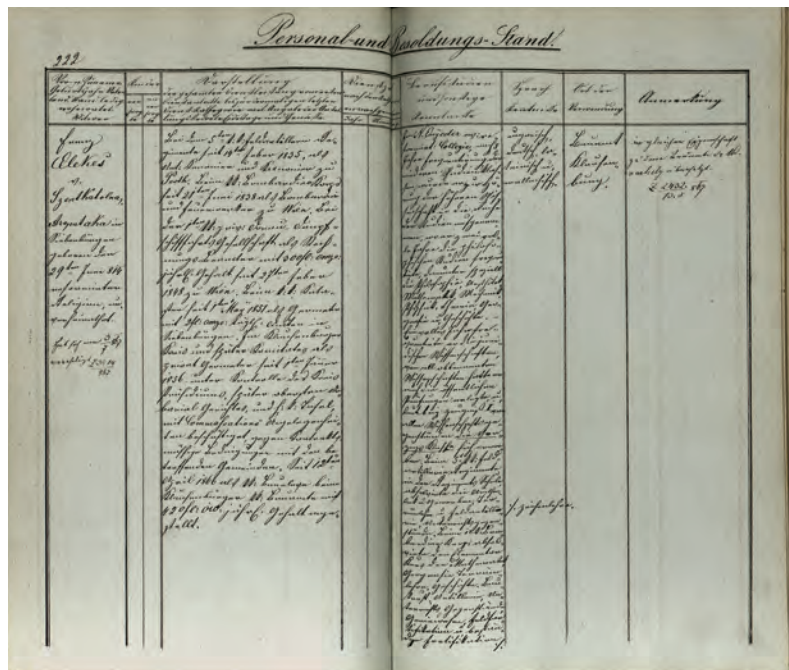
TÖRÖK ENIKŐ

*Elekes Ferenc – katona, térképrajzoló, litográfus és mérnök**

Erdélyben 1851-ben 16 becs-lőfelügyelőséget (Schätzungsinspektorat) és 63 becselőjárást (Schätzungsbezirk) alakítottak ki a dülönkénti felmérés lebonyolítására. Járásonként egy-egy mérnököt alkalmaztak, akiknek többsége Csehországból származott, csaknem egynegyede azonban Erdélyből. Az utóbbiak közé tartozott szentkatolnai Elekes Ferenc is, aki a Felsőfehér vármegyei Árapatakon (Araci) született 1814. június 29-én, apja református lelkész volt, testvérei: Elekes Károly (1813–1878) gyulafehérvári és Elekes György (†1879) magyarigeni lelkészek. A nagyenyedi református kollégiumban nyolc év középiskolai képzést követően két évig bölcsészeti, majd egy évig jogi tanulmányokat folytatott.¹

Katona, térképrajzoló és litográfus (1835–1849)

Elekes 1835. február 14. és 1848. március 1. között szolgált, először az 5. tüzérezredben Pesten



■ Elekes Ferenc törzslapja az erdélyi építészeti hivatalnál, 1866–1867 (MNL OL, F 274 505. köt.)

(Unterkanonier, Kanonier), majd 1838. június 21-től a bombázkarnál Bécsben (Bombardier, Feuerwerker). Elvégezte az 5. tüzérezred ezrediskoláját, majd 1842-ben a bombázkarn bécsi iskolájában tanult matematikát, műszaki és építészeti tudományokat, hadmérnöki ismereteket.²

Ebből az időszakból több litográfiáját is ismerjük, ami azért nem meglepő, mert a tü-

* A bécsi kutatásaimat (2015, 2017) a Klebelsberg Kuno-ösztöndíj támogatásával végeztem. Ezúton is köszönöm Oross Andrásnak, a bécsi magyar levéltári delegátusnak, valamint Kovács Zsuzsannának és Németh Györgynek, az Országos Levéltár főlevéltárosainak a kutatásban nyújtott segítségüket.

- 1 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL), F 259 Erdélyi országos kormányhatósági levéltárak, Az abszolutizmus és egyesítés korának erdélyi közigazgatási levéltára, Militär- und Civilgouvernement. Statthaltereien in Siebenbürgen, Általános iratok (= F 259) 1857. 3. 17. 26.; F 274 Az abszolutizmus és egyesítés korának erdélyi közigazgatási levéltára, Baudirection in Siebenbürgen, Általános iratok és a Számvevőség iratai (= F 274) 821/1866., 505. köt. Status der Baubeamten in Siebenbürgen; H 92 Az 1848/1849-i minisztériumi levéltár, Országos Nemzetőrségi Haditanács, Közösen kezelt általános iratok (= H 92) 137. BONA GÁBOR: *Az 1848/49-es szabadságharc tisztikara. Táborkok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban*. Miskolc, 2015. (= BONA, 2015; online elérhető az Arcanum Kézírónyvtárban: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok>). Elekes Károly és György gyászjelentését I. PANDeA. Köszönöm Lázár Balásznak, a Hadtörténelmi Levéltár Bécsi Kirendeltsége levéltári delegátusának, hogy elküldte számomra az Österreichisches Staatsarchiv (= ÖStA) Kriegsarchivban a Bombázkarn anyagában található 1838. és 1846. évi minősítési lapok (K. K. Bombardier-Corps, 5-te Compagnie, Conduite-Liste der Mannschaft vom Oberfeuerwerker abwärts für das Militair Jahr 1846) vonatkozó részzeit.
- 2 MNL OL, F 259 1857. 3. 17. 26.; F 274 821/1866., 505. köt.; H 92 137. Nyugdíjak. Zárszámadás. Részletes jelentés az 1878. évről, az állami háztartásról, az állami vagyon kezelése körül szerzett számviteli tapasztalatokról, és az állami adósságokról. Bp., 1879. (= Zárszámadás, 1878) 99. BONA, 2015.

zerek jellemzően műszaki kiképzést kaptak, ezért közülük többen foglalkoztak térképkészítéssel és litográfiával. Elekes térképeket szerkesztett és metszett, amelyek önállóan és kiadványokban is megjelentek. 1840-ből ismerjük az első térképét, egy Bécs-térképet, amely a J. Bermann & Sohn kiadásában jelent meg. Ezt követően több Bécs-térképe is napvilágot látott különböző bécsi kiadónál, egyesek több kiadást is megértek.³ Például az *Umgebungen von Wien* című térkép August Schmidt Bécs-útikönyvéhez készült, de önállóan is forgalmazták.⁴

Leopold Theodor Neumann kiadója számára 1846-ban egy Duna-térképet metszett Elekes. Újsághirdetésekből ismerjük a Neumann

kiadónál megjelent, a Schneeberget és Koralpét ábrázoló térképet,⁵ valamint a Johann Schönberg bécsi kiadónál megjelent, Elekes által rajzolt és javított, F. Biller által metszett kilencszelvényes, az Osztrák Császárságot ábrázoló térképet.⁶ Elekes készítette a térképet August Schmidt egy másik útikönyvéhez is, amely a Bécsből Lajtabruckba utazóknak szól.⁷

1846-ban a Bombászkar adta közre Elekesnek a Lobau-szigetet ábrázoló hadtörténelmi térképét.⁸ A térképrajzoló-litográfust azonban leginkább két glóbuszról ismerjük.⁹

1848-ban Elekes kilépett a katonaságtól, és február 27-től a bécsi gőzhajózási társaságnál (Erste Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft) számviteli tisztviselőként helyezkedett el évi 300

- 3 ELEKES FERENC: *Grundriss der Haupt und Residenzstadt Wien und deren Vorstädte nach der neuesten Aufnahme*. [1:13 000]. Wien, 1840. ELEKES FERENC: *Neuester Grundriss der k.k. Haupt- u. Residenzstadt Wien mit ihren 34 Vorstädten und Angabe aller Haus Nummern*. [1:10 000]. Wien, 1845. A korabeli újságokban is hirdették ezt az 1845. április végével javított térképet: *Wiener Zeitung* (= WZ), (1845.05.12.) 130:1018., (1845.05.23.) 140:1097., (1845.05.29.) 146:1141. A *Neuester Grundriss* 1846. évi kiadása digitálisan elérhető: <https://www.digital.wienbibliothek.at/wbrobv/content/titleinfo/1825584> (2018.10.05). A térkép 1857-ben és 1862-ben is megjelent, az utóbbi digitálisan elérhető: <https://www.digital.wienbibliothek.at/wbrobv/content/titleinfo/1825752> (2018.10.05). WZ, (1861.05.24.) 120:1907. ELEKES FERENC: *Neuester Plan der Haupt und Residenzstadt Wien mit ihren sämtlichen Vorstädten, und den angrenzenden nahen Ortschaften mit genauer Angabe der Haus-Nummern, Gassen, Plätze, der merkwürdigsten Gebäude und Anstalten, den Eisenbahnen so wie der Begrenzung der Vorstädte; Neuester Plan der k. k. Haupt- und Residenzstadt Wien mit ihren 34 Vorstädten*. [1:8640]. Wien, 1844. Digitálisan elérhető: <https://www.digital.wienbibliothek.at/wbrobv/content/titleinfo/1826283> (2018.10.05.). HOHENSINNER, SEVERIN: *Bibliografie historischer Karten und Literatur zur österreichischen Flusslandschaften*. Wien, 2015. (= HOHENSINNER, 2015) 161. Hirdetéseiben: *Brünner Zeitung*, (1844.06.10.) 188. WZ, (1844.01.24.) 24:186.; (1844.02.07.) 38:118., (1844.05.11.) 131:726., (1844.05.25.) 145:819., (1846.06.20.) 168:1366. A *Neuester Plant* 1847-ben újból kiadták. *Übersichtskarte der innern Stadt Wien*. Lith. ELEKES. [1:13 000]. [Wien], [1852].
- 4 ELEKES FERENC: *Umgebungen von Wien*. Lith. von Elekes und Schimonik. [1:58 000]. Wien, [1847]. SCHMIDT, AUGUST: *Der Tourist und Führer durch die schönsten Gegenden der Umgebungen Wiens*. Wien, [1847]. Digitálisan elérhető: <https://www.digital.wienbibliothek.at/wbrobv/content/titleinfo/379452>. Korabeli hirdetések: *Die Presse*, 1. (1848) 9:36. WZ, (1848.06.17.) 167:796., (1848.06.26.) 175:500. *Fremden-Blatt und Tags-Reuigkeiten der k.k. Haupt und Residenzstadt Wien*, (1849.07.11.) 163. sz.; (1849.07.17.) 168. sz.; (1849.07.18.) 169. sz.; (1849.09.30.) 233. sz.; (1849.10.11.) 242. sz.; (1849.10.14.) 245. sz.; (1849.10.17.) 247. sz. *Ost-Deutsche Post*, (1850.05.22.) 121. sz.; (1850.05.23.) 122. sz. A hirdetések 1851-ben *Der Führer und Tourist* ... címmel említik az útikönyvet, de ezen a címen a könyvtárak katalógusában nem található dokumentum. *Fremden-Blatt*, 5. (1851.05.03.) 105. sz.; 5. (1851.05.16.) 116. sz.; 5. (1851.06.08.) 136. sz.; 5. (1851.08.15.) 193. sz.; 5. (1851.08.24.) 201. sz. A térképet 1858-ban Karl Helf és 1860 körül a Reiffenstein & Rösch is kiadta.
- 5 WZ, (1843.07.14.) 192:1482., (1843.07.19.) 197:1519., (1843.07.22.) 200:1540.
- 6 *Die Donau von Linz bis Wien*. Lith. von ELEKES. [1:260 000]. Wien, 1846. WZ, (1848.07.05.) 184:52., (1848.07.08.) 187:82.
- 7 SCHMIDT, AUGUST: *Wegweiser für Eisenbahn-Reisende von Wien nach Bruck an der Leitha und seine Umgebung, an den Neusiedlersee, nach Rohrau, Esterház, Eisenstadt, Oedenburg [et]c.* Wien, 1847. Digitálisan elérhető: http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ177007502. Sajnos a térképet nem hajtogatták ki és nem vették fel. *Revue des Büchermarktes*. *Wiener Zuschauer*, (1847.05.31.) 87:696.
- 8 ELEKES FERENC: *Die Insel Lob-Aue mit ihren Verschanzungen sammt jene der österreichischen Vorposten von der Schlacht bei Wagram im Jahre 1809*. [1:30 000]. [Wien], 1846. HOHENSINNER, 2015. 134.
- 9 ELEKES FERENC: *Die Erde nach den besten Ortsbestimmungen und Carten bearbeitet*. [1:77 500 000]. Wien, 1844. ELEKES FERENC: *Die Erde nach den besten Quellen*. [1:105 000 000]. Wien, 1851. (Digitálisan elérhető: <http://terkeptar.elte.hu/vgm/2/?lang=hu&show=globe&id=11>). MÁRTON MÁTYÁS: Elekes Ferenc és glóbuszai – Egy hazánkban eddig ismeretlen Elekes-földgömb Bécsben. *Geodézia és Kartográfia*, (2008) 10:10–15. PÁSZTI LÁSZLÓ: *Múzeumok Éjszakáján mutattuk: Elekes Ferenc földgömbje*. 2016. (<https://blog.oszk.hu/foldabrosz/muzeumok-ejszakajan-mutattuk-elekes-ferenc-foldgombje>, 2018.10.05.) (= PÁSZTI, 2016); PLIHÁL KATALIN: *Nyomatott magyar föld- és éggömbök, 1840–1990*. Bp., 2016. (= PLIHÁL, 2016) 92–94.



■ Elekes Ferenc: *Neuester Grundriss der k. k. Haupt- u. Residenzstadt Wien*, 1846 (OSZK, Térképtár TR 8666)

forintos fizetéssel, munkáján kívül magyar nyelvet is tanított a kollégáinak. 1848. május 8-án Korponay Jánostól kért támogatást, mivel a nemzetőrséghez szeretett volna csatlakozni. Ebben az időszakban metszeteket készített a *Honvédelmi Szövételnek* próbakötetéhez, köztük egy térképet.¹⁰

1848. június 13-án hadnaggyá nevezték ki az 1. honvédszászlóaljhoz, majd a tüzérséghez került és őrnagyi rangig jutott. 1848-ban nemzetőrök és honvédek számára megjelentetett szabályzatok ábráit litografálta.¹¹

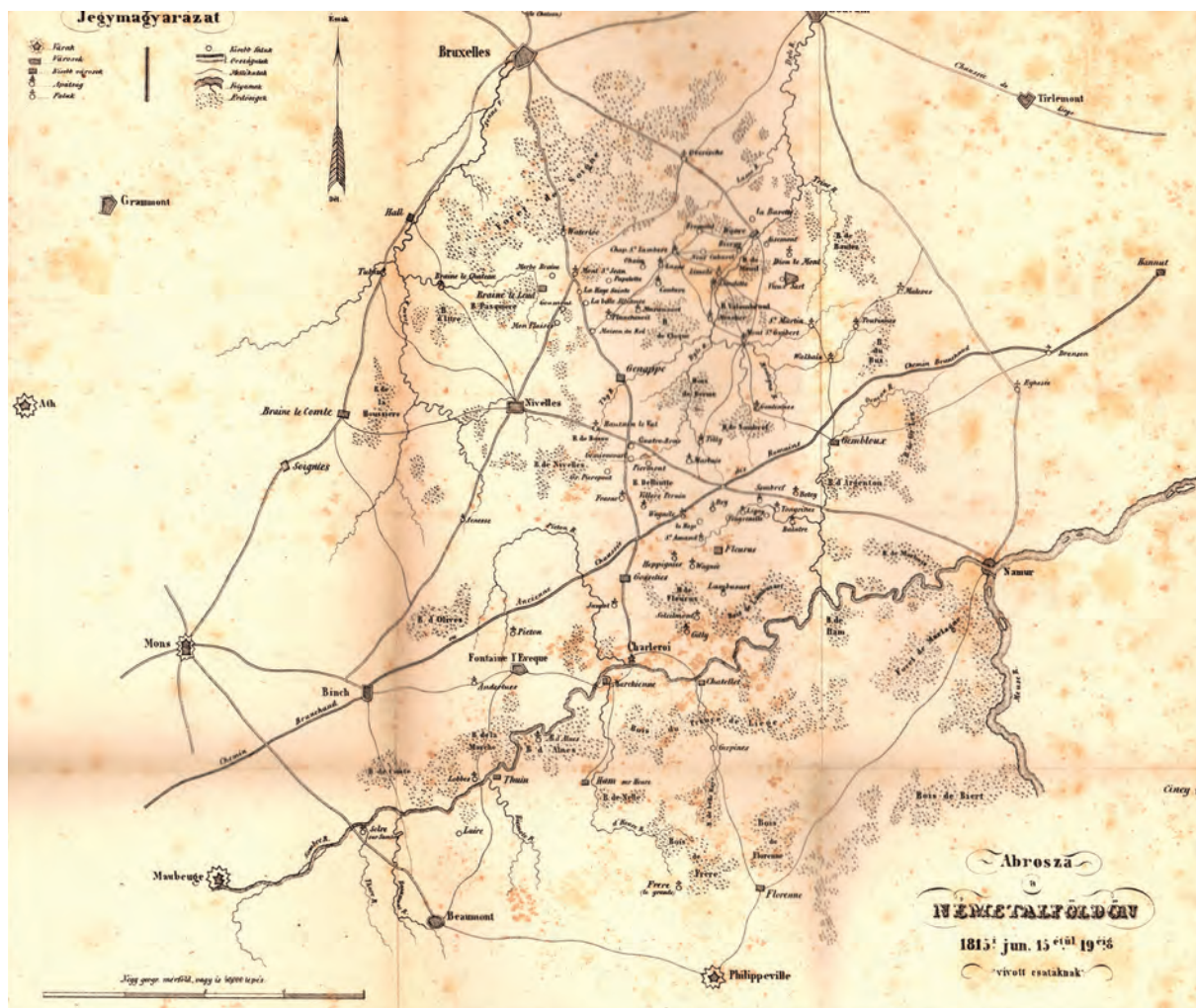
Kataszteri mérnök (1851–1856)

A mérnöki állásra Marosvásárhelyről (Târgu Mureș) pályázott és 1851. április 29-én Nagyszébenben (Sibiu) tette le a hivatali esküt. 1852-ben az V., nagyenyedi becslőfelügyelőség 17. becslőjársában dolgozott, 1855-ben a 7., szászsebesi felszólalási felügyelőség 17. járásában kétforintos napidíjjal.

Franz Fischer mérnök (Geometerrevident) ellenőrzési naplója (Revisionsjournal) sze-

10 MNL OL, H 92 137.; F 274 821/1866., 505. köt. *Abrosza a Németalföldön 1825-i jun. 15-étől 19-éig vívott csatának*. Metsz. ELEKES cs. k. bombavető altiszt Bécsben. A térkép megjelent: RAKSÁNYI IMRE: *Honvédelmi szövételnek kézikönyvül nyújtva nemzetőröknek és fiatal katonáknak*. Pozsony, 1848. Elekes levelét közli PLIHÁL, 2016. 95. ÁCS TIBOR: *A Honvédelmi Szövételnek, az első magyar hadtudományi folyóirat*. Adalékok a XIX. századi magyar hadtudomány történetéhez. *Hadtörténelmi Közlemények* (= HK), 22. (1975) 4:698.

11 BONA, 2015. PÁSZTI, 2016. URBÁN ALADÁR: *A Nemzetőrségi Haditanács és a honvéd tüzérség megszervezése 1848-ban*. HK, 117. (2004) 2:513., 515., 523. MACK JÓZSEF: *Kézikönyv a honvéd tüzérség számára*. Pest, 1848. és KIS KÁROLY: *A magyar nemzeti őrseregnek kötelező szabályai*. Pest, 1848, I. erről PÁSZTI LÁSZLÓ: *Hadi tikkelyek, tábori utasítások és a többiek...* Magyar hadtudományi munkák bibliográfiája, 1790–1849. HK, 120. (2007) 3:1010. Plihál Katalin tévesen azonosítja Elekest Elek Ferenc ezredessel, I. PLIHÁL, 2016. 95. Pazonyi Elek Ferencről (1820–1888) I. BONA, 2015.



■ Elekes Ferenc: Abroza a Némalföldön 1825-i jun. 15-étől 19-ig vívott csatának, 1848 (Honvédelmi Szövetség)

rint Elekes 1852-ben az Alsófehér vármegyei Boroskrakkó (Cricău) területét mérte fel, nyolcszélvényen, 1:7200 méretarányban, szorgalmas és tiszta munkát végzett. Azonban a hegyvidéken a kicövekelést nem hajtotta végre lelkiismeretesen. Boroskrakkón kívül 1852-ben Sárd (Șard) községgel, Magyarigen (Ighiu) enklávéval és Borosbocsárd (Bucerdea Vinoasă) egy részével végzett, összesen 14 230 alsó-ausztriai holdat mért fel. Nehéz, hegyvidékes terepen

165 napot dolgozott. Mersich András főmérnök Elekes 1852. évi munkateljesítményét átlag alattinak jellemezte (az átlagos munkateljesítmény 18 502 hold volt), ezért 1853 elején figyelmeztetésben részesítette őt többekkel együtt, és kilátásba helyezte, hogy ha munkateljesítménye nem javul, akkor csökkentik a fizetését, végső esetben elbocsátják a kataszteri szolgálatból.¹²

A téli munkaszakaszban területszámítási és felvételi jegyzőkönyveket készített, 1853.

¹² MNL OL, F 510 Erdélyi országos kormányhatósági levéltára, Az abszolutizmus és egyesítés korának erdélyi közigazgatási levéltára, Az ideiglenes földadót bevezető bizottság (= F 510) 1049/1851., 1224/1851.; F 259 1852. 56. 80., 1855. 56. 2665.; F 274 821/1866., 505. köt. ÖStA, Finanz- und Hofkammerarchiv, Neue Hofkammerarchiv und Finanzministerium (= FHKANHK) Katasterabt. Akten 325. 4606/1852., 329. 1360/1853. Török ENIKŐ: Az 1850-ben kinevezett kataszteri főmérnökök. *Catastrum*, 3. (2016) 1:33–34. Franz Fischer (Oploty, Csehország, 1820. 01. 09. – ?) a prágai politechnikumban tanult. 1844-től dolgozott a kataszternél, először Galíciában, 1851-től Erdélyben. 1852-től Mersich mellett végezte a mérnökök ellenőrzését (Geometerrevident vagy Mitrevident). 1860-ban a kassai adókerületbe helyezték a részletes felméréshez, de még ugyanebben az évben felmentették. ÖStA, FHKANHK Katasterabt. Akten 472. 36512/1860., 473. 39920/1860.

március 9-én és 10-én Mersich ellenőrizte a munkáját és megfelelőnek találta. A következő települések munkarészein dolgozott ebben az időszakban: Nagyenyed (Aiud), Miriszló (Mirăslău), Muzsnaháza (Măgina), Felenyed (Aiudul de Sus), Marosdécse (Decea), Alsóorbót (Gârbova) Diód (Stremț) II. részszel.¹³

1853-ban 19 836 alsó-ausztriai hold nagyságú területet (Nagyenyed, Marosdécse, Miriszló, Felenyed, Muzsnaháza, Alsóorbó Diód II. résszel) mért fel. 1854 elején ismét figyelmeztetésben részesült átlagon aluli teljesítménye miatt, ekkor ugyanis egy mérnök átlagos teljesítménye 3 négyszögmérföld 2300 hold, vagyis 32 300 hold volt.¹⁴

1854 nyári munkaszakaszában Elekes 30 640 holdnyi területet térképezett: Középorbó (Gârbovița); Tövis (Teiuș) Diód I. rész, Alsógáld (Galda de Jos) I. rész és Kismindszent (Mesentea) III. rész enklávékkal; Alsógáld Kismindszent I. és II. rész enklávékkal; Koslárd (Coșlariu); Marosszentimre (Sântimbru) Gáldtő (Galtiu) I. és III. rész enklávékkal; Borbánd (Bărbant); Oláhlapád (Lopadea Veche); Úrháza (Livezile) és Borosbenedek (Benic) településeket. 1854. október 15-én Úrháza és Oláhlapád felmérését ellenőrizte Fischer, e községekről Elekes három-háromszelvényes térképeket rajzolt. Fischer megállapította, hogy a mérnök a háromszögelést kevéssé körültekintően hajtotta végre, a községhatárok csatlakozásánál eltérések tapasztalhatók. 1854. évi teljesítményéért kétnapi napidíjmegvonásban részesítették, az 1855. januári fizetéséből vonták le a büntetést, és a hibák kijavítását saját költségén kellett elvégeznie. 1854. decembere és 1855. áprilisa között, 78 napon keresztül Marosszentimre, Borbánd, Koslárd, Alsóorbó (Középorbó enklávéval, Diód II. rész, Alsógáld és Kismind-

szent enklávéval) területszámítási és felmérési jegyzőkönyvén dolgozott. Mersich a községhatárok csatlakozásánál talált hibákat a munkájában, főként a hármashatároknál, pl. Alsógáld, Borosbenedek, Diód és Mihálcfalva (Mihalț), Demeterpataka (Dumitra), Táté (Totoi) esetében. Johann Lechkyt bízták meg a hibák kijavításával, mivel Elekes nem rendelkezett a javításhoz szükséges képességekkel. Gáldtő, Alsógálg, Tövis és Borosbenedek újbóli felvételére volt szükség.¹⁵

1855 májusában 18 napig betegeskedett, csak tíz napot tudott dolgozni, így nem haladt a hegyvidéken fekvő Magyarigen (Ighiu), Magyar- és Oláhborosbocsárd (Bucerdea Vinoasă), valamint Celna (Țelna) és Igenpataka (Ighiel) felmérésével. Mersich július 10-én ellenőrizte a munkáját: a háromszögelésnél tervszerűtlenül járt el, a háromszögelési pontok meghatározása nem volt elég megbízható, így a kicövekelés is pontatlanul történt, ezért nagyon sok hiba került a térképre. Újból Lechkyre bízták a hibák, ez esetben Magyarigen háromszögelésének kijavítását. Előrehaladott kora és betegeskedése is hozzájárult ahhoz, hogy a főmérnök azt javasolta Elekesnek, keressen magának másik állást. Továbbá figyelmeztette, hogy ha a következő ellenőrzésnél nem tapasztalnak a munkájában változást, akkor elbocsátják. Úgy tervezték, hogy Lechkyt nevezik ki a helyére. Júliushoz képest októberig nem sokat haladt a felméréssel, október 26-ára – mikor is Mersich újból ellenőrizte a munkáját – a fent említett települések térképeit elkészítette 11 szelvényen, 15 000 alsó-ausztriai holdat kitevő területet mért fel. Alacsony teljesítménye és a grafikus háromszögelésben tanúsított alkalmatlansága miatt 1854. december 31-ével elbocsátották.¹⁶

1856. január 1-jétől június 1-jéig kisegítőként (Aushilfsarbeiter) dolgozott a szászsebesi felszólalási felügyelőségénél.¹⁷

13 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 342. 1381/1854. A dülönkénti felmérés munkarészeiről I. TÖRÖK ENIKŐ: Solt város ideiglenes felmérésének dokumentumai. *Catastrum*, 2. (2015) 2:22–30.

14 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 343. 1502/1854. 1 alsó-ausztriai (magyar terminológiában katasztrális) hold = 5754,642 m². BOGDÁN ISTVÁN: *Magyarországi hossz- és földmértékek, 1601–1874*. Bp., 1990. 315–316.

15 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 355. 177/1855., 364. 3071/1855., 368. 4519/1855., 370. 5134/1855., 371. 5630/1855.

16 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 355. 177/1855., 364. 3071/1855., 368. 4519/1855., 370. 5134/1855., 371. 5630/1855.

17 MNL OL, F 259 1857. 3. 17. 26.

Magánmérnök (1856–1866)

Ebben az időszakban Elekes magánmérnökként négy település tagosítását végezte el. 1856 végén és 1857 elején Görgényadorján (Adrian) tagosításánál dolgozott, az érdekeltek teljesen elégedettek voltak a munkájával. 1858 és 1859 folyamán Kolozspata (Pata) tagosítását hajtotta végre, a tagosítás dokumentumainak hitelesítésére csak 1866-ban került sor, a hitelesítési eljárásnál neki is meg kellett jelennie. Mivel akkor már a kolozsvári építészeti hivatalnál dolgozott, hathetes szabadságot kellett ebből a célból kivennie.¹⁸

Közben 1857-ben a marosvásárhelyi mérnökállásra pályázott. 1857. január 23-án Marosvásárhely kérte egy városi mérnöki állás létrehozását évi 500 forintos fizetéssel, mivel az építésügyi rendészet ügyeinek intézéséhez, a városi építkezésekhez és a Maros-szabályozáshoz is szükség volt egy műszaki szakemberre. A városi mérnök alkalmazásával nem a kerületi mérnökökre hárult volna az ilyen jellegű feladatok ellátása. A marosvásárhelyi kerületi hivatal és a helytartóság is támogatta a kezdeményezést, pályázatot hirdettek meg a hazai és a külföldi, bécsi újságokban az álláshely betöltésére. A pályázatra azonban csak egy személy jelentkezett, mégpedig Elekes Ferenc, akit a város alkalmasnak talált a poszt betöltésére. Azonban a helytartóság szerint olyan személyt kellett volna választani, aki a víz- és útépitésben elméleti és gyakorlati ismeretekkel rendelkezik, ezért egy új pályázat kiírását rendelték el. A város és a kerületi hivatal viszont kitartott Elekes – akár ideiglenes – alkalmazása mellett, mivel több városi építkezésnél sürgősen szükség volt egy mérnökre, pl. a városi malom és a római katolikus plébánia Servitat-malma már egy év óta nem működött, a nagy városi híd is

az összeomlás szélén állt. De a helytartóságot nem sikerült meggyőzni.¹⁹

Következő adatunk Elekesről 1861-ből származik, amikor a visszaállított főkormányzók átvette a helytartóságtól a könyvdákat és egy új könyvdát állított fel Kolozsvárott (Cluj-Napoca). Elekes Ferenc ennek az új könyvdának a „ügyvezetőségi állomására” pályázott és évi 600 forint fizetést kért. Kérelmét elutasították arra hivatkozva, hogy nem egy nagyobb fizetést igényelhető kőmetszőre van szükségük, illetve hogy már különben is kinevezték a nyomda alkalmazottait. Ez ténylegesen meg is történt az év első felében: Bettenhofer Ernő könyvdászt és Ender Ernő nyomdászsegédet alkalmazták, Farkas Károlyt bízták meg a nyomda vezetésével évi 400 forintos fizetéssel.²⁰

Az állami építészeti hivatal mérnöke (1866–1878)

1866. február 15-én Elekes pályázott az erdélyi állami építészeti hivatalnál meghirdetett hét mérnökgyakornoki („építészeti gyakornok”, „építészeti növendék”, „Bauleve”) állás egyikére, és 1866. május 9-én alkalmazták a kolozsvári építészeti hivatalnál. A következő évből fennmaradt tőle egy térkép, amely a kolozsvári építészeti körzet úthálózatát ábrázolja.²¹

1867-ben Székelyudvarhelyre helyezték, mivel akkor a székelyudvarhelyi építészeti hivatalnak nem volt magyarul beszélő alkalmazottja. Július 3-án reggel fél nyolckor feleségül vette Botos Sándor, kolozsvári polgár özvegyét, született Balog Annát (Balog Péter és Balás Terézia lányát), majd útnak indult nejével együtt Székelyudvarhelyre, ahova 6-án este érkeztek meg. Az átköltözés költségeinek fedezésére

18 MNL OL, F 259 1857. 3. 17. 26.; F 274 821/1866., 5647/1866., 5734/1866., 6419/1866., 505. köt.

19 MNL OL, F 259 1857. 3. 17. 26.

20 MNL OL, F 266 Erdélyi országos kormányhatósági levéltárak, Az abszolutizmus és egyesítés korának erdélyi közigazgatási levéltára, Visszaállított Főkormányzók, A közigazgatási osztály általános iratai (= F 266) 3418/1861., 3616/1861.

21 MNL OL, F 274 2105/1866., 2432/1866., 2514/1866., 2608/1866., 568/1867., 2716/1867., 505. köt., 509/A. cs. Rangs-Liste der sämmtlichen Beamten der k. k. Siebenbürger Landes-Baudirektion és Protocoll über die einlaufenden Reise Particularien der sämmtlichen Beubeamten Siebenbürgens von 1. Jänner 1866 angefangen. OTTENDORFER GÁSPÁR – ELEKES FERENC: *Karte des Bau u. Verwaltungs Kreises Klausenburg*. [1:217 000]. Klausenburg, 1867.01.15. MNL OL, S 105 Térképtár, Kormányhatósági fondokból kiemelt térképek, Erdélyi kormányhatósági levéltárból kiemelt térképek - No. 478/2.



■ A kolozsvári építészeti körzet térképe, 1867 (MNL OL, S 105 - No. 478/2.)

fizetési előleget vett fel. Július 7-én már munkába is állt volna, de a hivatal vezetője, Ernst Mehl Ritter von Strelitz (Prága, 1816. febr. 25 – ?) épp távol volt, Ditrón (Diträu) tartózkodott. 1867 augusztusában és szeptemberében a Nagy-Küküllőn lévő bikafalvi malomgátnál dolgozott, október 11-én a Patakfalva (Văleni) melletti „megromlott” út megszemlélésére küldték ki. 1868-ban a gyimes (Ghimes) vám- és veszteglőhivatal épületein végzett javításokat.²²

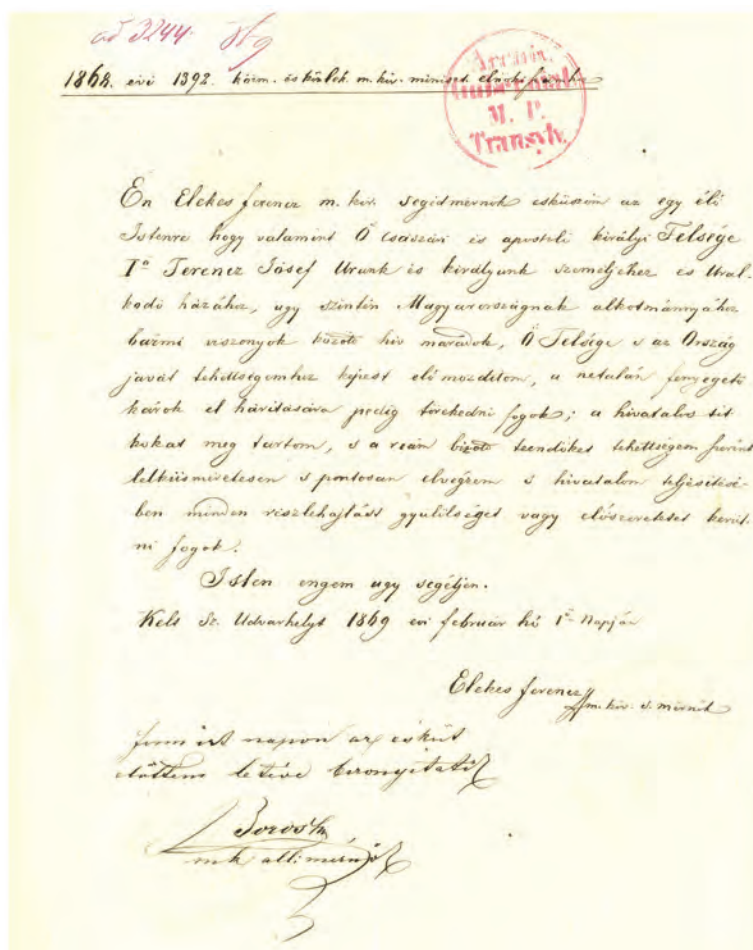
1868. július 23-án 2. oszt. segédmérnökke neveztek ki, hivatali esküjét szeptember 9-én tette le. Bár augusztus 1-jén átvette a kinevezéséről szóló okmányt és új hivatalát el is foglal-

ta, hivatali esküjét a hivatalvezető szabadsága miatt nem tudta korábban letenni. Október elsejével folyósították neki a segédmérnöki fizetést, évi 630 forintot (gyakornokként 420 forintot keresett). Kérvényezte, hogy kinevezésének kézhezvételétől utalják új fizetését, mivel önhibáján kívül nem tudta letenni az esküt augusztusban. A Közmunka és Közlekedési Minisztérium végül is szeptember 1-jétől engedélyezte a magasabb fizetés folyósítását, hiszen ha augusztusban esküt tett volna, akkor is szeptember 1-jétől lett volna jogosult rá.²³

A Közmunka és Közlekedési Minisztérium 1868. december 30-án kelt rendelettel újjáalakította az építészeti hivatalok szervezetét, a

22 MNL OL, F 266 24557/1867., 27172/1867., 13137/1868., 13440/1868., F 274 2432/1867., 2547/1867., 2548/1867., 2703/1867., 2879/1867., 3009/1867., 3287/1867., 3397/1867., 3404/1867., 3405/1867., 3407/1867., 3454/1867., 3493/1867., 3860/1867., 4047/1867., 4283/1867., 5148/1867., 5646/1867., 6225/1867., 1421/1869., 7368/1869., 7537/1869., 505. köt.

23 MNL OL, F 266 18467/1868., 18469/1868., 7104/1869.



■ Elekes Ferenc esküje, 1869 (MNL OL, F 266 3244/1869.)

mérnökök új kinevezést kaptak és újból esküt kellett tenniük. Elekes 1869. február 1-jén tett esküt a székelyudvarhelyi építészeti hivatal új vezetője, a korábban szintén kataszteri mérnök Boros Ignác (1816–1870) előtt, a fizetése 700 forintra emelkedett. Ebben az évben Székelylengyelfalva (Polonița) templomának javításánál dolgozott.²⁴

Az 1870-es években a 12., máramarosszigeti állami építészeti hivatal alkalmazásában állt. 1878-ben segédmérnökként nyugdíjazták 11 év 10 hónap 22 nap szolgálati idő után. A 30 évi, de a közbejött, ismételt megszakítások miatt csak részben beszámítható időre szabályszerűen megállapítható 266 forint 66 krajcár helyett – a katonai (13 év 13 nap) és a kataszteri (4 év 9 hónap) szolgálatát figyelembe véve – kegyelemből 360 Ft évi nyugdíjban részesült.²⁵

Az erdélyi kataszteri mérnöki álláshelyek betöltésére nehezen találtak megfelelő személyeket 1850 és 1851 folyamán, kénytelenek voltak olyanokat alkalmazni, akik előtte nem dolgoztak kataszteri felmérésen. Annak ellenére, hogy miután felvételt nyertek, oktatásban részesítették őket, és a főmérnök előtt vizsgát kellett tenniük, nem mindannyian váltak be hosszú távon. Elekes is az utóbbiak közé tartozik.

Hiába rendelkezett sokéves tapasztalattal térképrajzolóként és litográfusként, a felméréshez más jellegű ismeretekre és készségekre volt szükség. De valamennyire sikerült elsajátítania a mérnöki, földmérési tudományt, és az állami építészeti hivataltól segédmérnökként mehetett nyugdíjba.²⁶

24 MNL OL, F 266 1226/1869., 2389/1869., 3244/1869. Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny*, 3. (1869) 42:517.

25 Magyarország tiszti czim- és névtára, 1873:311., 1875:256. TÓTH LÁSZLÓ: Magyarország úthálózata és ütügyi szervezete a kiegyezés utáni években. *A Kiskőrösi Közüti Szakgyűjtemény Évkönyve 1981–1986*. Bp., 1987. 151. Zárszámadás, 1878. 99. MNL OL, K 27 Miniszterelnökségi Levéltár, Minisztertanácsi jegyzőkönyvek Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1878.02.15-i ülés.

26 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 301. 2414/1850., 307. 1944/1851., 320. 1827/1852., 321. 2254/1852. MNL OL, F 510 1728/1851.